

**TÜRK BAKLAGİL PAZARLAMA POLİTİKALARININ DÜNYA TİCARETİNE
ETKİLERİ**

**Dr. Ahmet BAYANER
Dr. Vedat UZUNLU**

**Nisan 1999
ANKARA**

YAZARIN NOTU

Bu çalışma, 22-16 Eylül 1997 tarihleri arasında Avustralya'nın Adelaide kentinde düzenlenen III. Uluslararası Yemelik Dane Baklagil Konferansı'nda davetli bildiri olarak sunulmuştur. Konferansa sunulan tebliğler Kluwer Academic Publisher tarafından kitap olarak yayımlanacaktır. Bu çalışmada kullanılan verileri sağlayan İGEME ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na ve Konferans katılım masraflarını karşılayan Konferans Düzenleme Komitesine teşekkürlerimizi sunuyoruz. Bu çalışmada yer alan görüşlerin sorumluluğu yalnızca yazarlara aittir.

İÇİNDEKİLER

Yazarın notu	i
ÖZET	1
GİRİŞ	1
ULUSAL BAKLAGİL POLİTİKALARI	3
TİCARET	4
PAZAR ENTEGRASYONU	4
SONUÇ VE ÖNERİLER	8
KAYNAKLAR	9

TÜRKİYE BAKLAGİL PAZARLAMA POLİTİKALARININ DÜNYA TİCARETİNE ETKİLERİ

Ahmet BAYANER ve Vedat UZUNLU

ÖZET : *Nohut ve mercimek en fazla ekilen ve Türk halkının beslenmesinde önemli bir yer tutan baklagillerdir. Üretimdeki büyük değişme, yüksek fiyat politikasıyla ve girdi sübvansiyonlarıyla desteklenen ve 1982 yılında başlayan Nadas Alanlarının Değerlendirilmesi (NAD) projesinden kaynaklanmıştır. Bu nedenle Türkiye bu iki üründe dünya ticaretini etkileyen en önemli ihracatçı ülke olmuştur. Bu çalışmada, Türkiye baklagil üretimindeki değişimleri ve dünya pazarlarında Türkiye baklagil ihracatının potansiyel etkileri incelenmiştir. Türkiye baklagil ihraç fiyatlarıyla dünya fiyatları arasındaki yakın bağlantı malumdur. Ancak, Türkiye hala baklagil ihraç eden önemli ülkelerden birisi olmasına rağmen, pazarlama politikalarındaki değişimler Türkiye'nin dünya ticaretindeki rolünü etkileyecektir.*

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana Türk tarımında çok önemli gelişmeler olmuştur. Bu gelişmeler bitkisel üretimin önemli bir kısmını oluşturan ve toplam ekili alanın %11'lik kısmını kapsamakla ikinci sırada yer alan baklagil üretimine de yansımıştır. Mercimek ve nohut Türkiye'de en çok ekilen baklagillerdir. Baklagil üretim değeri, toplam bitkisel üretim değerinin %3.4'ünü, toplam tarla bitkileri üretim değerinin de %6.7'sini oluşturmaktadır. Bu %3.4'ün %70'i mercimek ve nohut üretiminden kayanlanmaktadır (DİE, 1994). Bu raporda baklagiller ve mercimek-nohut aynı anlamda kullanılacaktır. Çünkü toplam baklagil ekili alanların % 75'inde mercimek ve nohut üretilmektedir (DİE, 1995).

Baklagil ekim alanlarında 1980'e kadar devamlı bir artış gözlenmiştir. Üretim ise 1930'lu yıllardan 1980'e kadar beş kattan fazla artmıştır. 1930'dan beri baklagil ekim alanı ve üretiminde önemli düzeyde artış olmasına rağmen, verimde önemli bir artış sağlanamamıştır. Türkiye'de baklagil üretimi katı iklim şartlarına maruzdur ve verimi etkileyen en önemli etkenlerden birisidir. Verim, kötü yıl olan 1930'da 0.5 t/ha ile iyi bir yıl olan 1953'de 1.3 t/ha arasında değişmiştir (DİE, 1995).

Baklagiller 1970'in sonundan beri Orta Anadolu'nun geçiş bölgelerinde tahıllarla rotasyona tabi tutularak ekilmektedir. Genellikle gıda olarak bazen de yeşil gübre olarak kullanılır. Halkın beslenmesinde önemli bir yer tutarlar. Baklagiller genellikle kırsal kesimde ve büyük şehirlerin gelir seviyesi düşük bölgelerinde tüketilmektedir. Baklagillerin tüketimindeki artış nüfus artış hızından daha fazladır. Yüksek enflasyon orta ve düşük gelirli olanların gelirini yok ederken, bu grup ete daha ucuz alternatif protein kaynağı olan baklagillere yönelmiştir. Baklagiller ayrıca tahıl üretiminde önemli bir tamamlayıcıdır ve kurak alanlardaki tarım sistemlerinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. TMO'nun yüksek fiyat desteğiyle birlikte bütün bu faktörler Nadas Alanlarının Değerlendirilmesi'nin (NAD) çok başarılı bir proje olmasını sağlamışlardır. Baklagil üretimindeki asıl önemli artış 1982'den sonra projenin başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Yakın

Doğu'da baklagil üretimindeki artış Anadolu'da yemeklik ve yemlik olarak baklagillerin ekilişinin yaygınlaştırılması kampanyasının başarılı bir göstergesidir (Oram ve Agcaoili, 1992).

NAD projesi yıllık 410 mm'nin altında yağış alan ve genellikle tahıl ekilen Orta Anadolu'da nadas alanlarına nohut ve mercimek ekimiyle başlamıştır. Daha sonra bu tüm ülkeye yayılmıştır (Keatinge, 1994). 1988 yılına kadar nadas alanları % 37 azalmıştır (3 milyon hektar). Tarla bitkileriyle kaplı alanlarda 1 000 000 hektarlık bir artış olmuş bunun da %43'ünü mercimek, %34'ünü de nohut kaplamıştır (Bayaner ve ark., 1994; Küsmenoğlu ve Bayaner, 1995).

NAD projesi 1980'li yıllarda teknoloji transferine yoğunlaşmıştır. Üreticiler ise baklagillerin önemli bir nakit ürünü olduğunu görmüşlerdir. Bu nedenle çok kısa bir zaman içerisinde baklagil üretimi önemli düzeyde artmıştır. Nohut ekili alanlar 4.5 kat artarak 1981'de 200 000 hektardan 1990'da 890 000 hektara yükselmiştir. Aynı şekilde mercimek ekili alanlar 4 kat artarak 255 000 hektardan 1989'da en yüksek seviye olan 997 000 hektara yükselmiştir (Şekil 1). Aynı dönemde nohut üretimi yüzde dört yüz, mercimek üretimi de yüzde üç yüz düzeyinde artmıştır. Üretimde daha fazla bir artış gerçekleşeceği Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda tahmin edilmektedir (Anonymous, 1994).

Türkiye'de baklagil üretimindeki artışın birçok nedeni vardır. Baklagil üretimi bir çok ürünle birlikte destekleme programı kapsamında yer almıştır. Baklagil politikalarının üretim üzerindeki etkisi oldukça büyüktür. Buna ilaveten kısa dönemdeki yatırımın geri dönüşü oldukça yüksektir. En önemli katkılar yüksek dünya fiyatları ve hükümetin nadas alanlarında kışa dayanıklı baklagil ekimi hususundaki tavsiyeleri olmuştur. İhracat 1980'de 102 747 tondan 1990'da 242 345 tona çıkmıştır (Blain, 1988; DİE, 1992). İhracatta vergi iadesi uygulaması da baklagil üretiminin artmasında önemli bir etken olmuştur.

1980'lerde uygulamaya konulan ekonomik stabilizasyon ve liberalizasyon programı çerçevesinde, Türkiye sınırlarını ithalata açmak ve ihracat üzerindeki kısıtlamaları kaldırmak suretiyle dış ticarete büyük bir açıklık göstermiştir. Miktar kısıtlamaları tarifeye dönüştürülmüştür. Tüm ticaret monopollerin ve kotaların zamanla kaldırılmaları için önemli adımlar atılmıştır. Bu nedenle ticaret rejimi daha şeffaf hale getirilmiş ve doğru bilgi akışı geliştirilmiştir. Bütün bunlarla birlikte baklagil üretimindeki patlama, Türkiye'yi önemli bir baklagil ihracatçısı yapmış, dünya baklagil pazarında önemli bir konuma getirmiş ve dünya fiyatının belirlenmesinde etkili bir rol oynamasına neden olmuştur. Hindistan diğer önemli bir üreticidir. Fakat Hindistan üretiminin hiç bir zaman dünya fiyatları üzerinde etkisi olmamıştır. Çünkü iç talep üretimden her zaman fazla olmuştur (Blain, 1988). Kanada'daki ticari mercimek üretimi etkili bir araştırma programı sonucunda önemli ölçüde artmış, Kanada önemli bir mercimek ihracatçısı konumuna gelmiştir.

Nohut, ülkenin genelinde üretilmektedir. Mercimek üretiminin %70'i ise Orta Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde gerçekleşmektedir (Küsmenoğlu ve Bayaner, 1995). Bununla birlikte, Tekinel ve ark (1990) Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) bölgesindeki bitki deseninin yakın zamanda mercimek aleyhine önemli ölçüde değişeceğini belirtmektedir. GAP bölgesinde mercimek ekim alanlarında ve üretiminde yaklaşık %90'lık bir azalma beklenmektedir. Bu da toplam ülke üretiminde %60 bir azalma anlamına

gelmektedir. Ancak bu tahminler gerçekleşmemiş ve üretici mercimeği bölgede tahıl-baklagil rotasyonunda tutmuştur.

Elli milyon tonluk dünya baklagil üretiminin yaklaşık %70'i gelişmekte olan ülkelerde marjinal koşullarda üretilmektedir. Üretim miktarı yıllar itibariyle bir çok ülkede dalgalanmakta bu da dünya üretim miktarını ve fiyatını etkilemektedir. Baklagiller Türk sofrasında önemli bir yere sahiptir. Tahminlere göre, toplam yıllık mercimek ve nohut iç talebi yaklaşık 700 000 tondur. Bu nedenle baklagil üretiminin büyük bir kısmını geliştirmekte olan ülkelerin oluşturduğu 50'den fazla ülkenin ithalat isteğini karşılamak için değerlendirilmektedir. Bu ürünlerin pazarlama oranları ise mercimekte % 75, nohutta % 76'dır (DİE, 1995).

ULUSAL BAKLAGİL POLİTİKALARI

Türkiye'de üreticiler genel olarak hükümetin bir fiyat açıklayacağı, tüketilmeyen veya satılmayan her kilogram ürünü alacağı yönünde bir beklentiye sahiptirler. Üretim riski hala mevcut olmasına rağmen bu beklenti pazarlama riskini mümkün olan en düşük seviyeye indirmektedir. Çiftçiler bu durumda kendilerini güvende hissederler, çünkü kendileri en azından üretebildikleri ve satabildikleri miktarda kazanacaklardır.

Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO); buğday, yemlik tahıllar ve sorumluluğundaki diğer ürünlerin destekleme alımlarını gerçekleştirmek, bu ürünleri iç piyasada satmak, ihtiyaç olduğunda bunların ithalatını, fazlalık olduğunda da ihracatını gerçekleştirmek için görevlendirilmiştir. Zaman zaman TMO, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından belirlenen fiyattan baklagil alımı için de görevlendirilmiştir.

NAD projesi süresince baklagil üretiminde girdi sübvansiyonları uygulanmıştır. Türk hükümeti NAD projesine katılan çiftçilere projeyi daha cazip hale getirmek için ücretsiz girdi temin etmiştir. Buna ilaveten, Ziraat Bankası programa katılan çiftçilere beş-altı ay öncesinden düşük faizli kredi vermiştir. TMO'nun ana görevi iç piyasadaki fiyatların anormal ölçüde düşmelerini ve yükselmelerini önlemektir. TMO zaman zaman fiyatı Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca (TKB) belirlenen fiyattan baklagil alımı içinde görevlendirilmektedir. Fiyat açıklamasında TKB fiyat paritesini dikkate almaktadır. TMO'nun baklagil alımı yaptığı yıllarda yeşil mercimeğin buğdaya karşı fiyat paritesi 2.6, kırmızı mercimeğin 2.9, nohut'un ise 2.3 olmuştur. Fakat bu pariteler son iki yılda iki seviyelerine kadar düşmüştür.

TMO baklagil alımına 1977 yılında başlamıştır. Miktar ve fiyat o yıldan bu güne yıllar itibariyle dalgalanmalar göstermiştir. 1990'dan sonra TMO'nun aldığı baklagil miktarında düşüşler görülmüştür. Türk hükümetinin destekleme programına sadece üç ürünü aldığı ve baklagilleri program dışında bıraktığı 5 Nisan kararları da Türkiye'de baklagil üretimini önemli ölçüde etkilemiştir. Baklagil ekimi için ayrılan alan 1988'de 1.75 milyon hektardan 1994'de 1.4 milyon hektara gerilemiştir. Aynı dönemde üretim, 1.8 milyon tondan 1.25 milyon tona gerilemiştir. Sonraki yıllarda da benzer düşüş eğilimleri gözlenmiştir.

Özelleştirmeye doğru gidilen genel eğilim içerisinde Türk hükümeti fiyat desteğini, içinde baklagillerin de bulunduğu bir çok tarım ürününden çekmiştir. Ancak Türk Hükümeti çiftçileri girdi sübvansiyonları ile

desteklemeye devam etmektedir. Ziraat Bankası çiftçilere şu andaki ticari faiz oranının altında bir faiz oranı ile kredi vermektedir. Aynı zamanda gübreye de %50 sübvansiyon uygulanmaktadır.

TMO ve GÜNEYDOĞUBİRLİK üretilen mercimeğin yaklaşık tamamını alır sonra da ya sübvansiyon edilmiş fiyattan satar ya da bir kaç yıl depolardı. Hükümetin özelleştirmeye yönelmesi sonucu TMO'nun ve GÜNEYDOĞUBİRLİĞİ'nin stokları azalmıştır. Sonuç olarak Türk mercimeği son 15 yıllık tarihinin en düşük seviyelerine ulaşmıştır. Yavaş olmakla birlikte, iç pazarı düzenlemek için ürün borsalarını kurma çalışmaları devam etmektedir. Bu oluşum iç piyasaya bir istikrar kazandırabilir ve dış ticaretin gelişmesine yardımcı olabilir.

TİCARET

Türkiye'nin toplam dünya baklagil ihracatı içindeki payı baklagil üretimine bağlı olarak yıllar itibariyle farklılık göstermektedir. Örneğin, Türkiye'nin 1988 yılında dünya toplam baklagil ihracatındaki payı %22.5 olmuştur. Aynı yıl dünya toplam mercimek ihracatındaki payı %69, nohutta ise %80 olmuştur. Türkiye'nin toplam dünya ticaretindeki yeri üreticilerin iyi organize olamamaları ve uygun olmayan hükümet politikalarından dolayı son yıllarda oldukça düşmüştür. 1996-1997 yılında Türk mercimeğinin dünya ticaretindeki payı %22'ye nohutu da %37'ye düşmüştür. Bu iki ürünün toplam Türk baklagil ihracatı içindeki oranı ise %94 tür.

Uluslararası baklagil pazarında karşılaşılan en önemli problem fiyat dalgalanmasına sebep olan kalite unsurudur. Ürünün kalitesi çeşitlerin düşük kaliteli olmasından ve genellikle de uygun olmayan yetiştirme tekniklerinden kaynaklanabilmektedir. Türkiye sahip olduğu pazarı korumak için tüketicilerin uygun fiyatta ve sürekli iyi kalitede ürün bulmalarını sağlamalıdır. Türkiyede tohum temizleme teknolojisi gelişmiştir. Kalite de iyileşmektedir. Türkiye böylece iç talebi karşıladığı ve yeterli miktarda ürettiği sürece daimi baklagil ihracatçısı olabilir ve uluslararası pazardaki yerini muhafaza edebilir.

İç talebin artması ve üretimin azalması nedeniyle son üç yılda ihracat azalmıştır. Türkiye yaklaşık 50 ülkeye baklagil ihraç etmektedir. Hindistan, Irak, Sri Lanka, Cezayir, Pakistan, Suudi Arabistan, Bangladeş, İran ve Avrupa Birliği ülkelerinden İngiltere, İspanya ve İtalya Türk baklagillerinin ithalatçısı ülkelerdir. Fransa ve Mısır Türkiye'nin baklagil ihraç ettiği diğer iki önemli ülkedir. Türkiye ayrıca önemli miktarda leblebi ihraç etmektedir.

PAZAR ENTEGRASYONU

Türkiye'de baklagil ihracat fiyatları Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), TMO ve İhracatçı Birlikleri tarafından yayınlanır. Dünya fiyatları ise FAO tarafından yayınlanır. Bu analizde kullanılan veriler Akdeniz İhracatçı Birlikleri'nden alınmıştır (Anonymous, 1997).

Türk pazarlama politikalarının dünya ticareti üzerindeki etkileri Türk ihraç fiyatlarıyla dünya fiyatları arasındaki ilişkiyle açıklanabilir diye bir hipotez ortaya konabilir. Diğer bir deyişle, dünya fiyatlarıyla Türk

ihraç fiyatları arasında uzun dönem bir ilişkiden söz edilebilir. Ekonomik veri serileri arasında uzun dönemde bir ilişkinin varlığı çeşitli metodlarla incelenebilir. Ko-entegrasyon bu çeşit ilişkilerin varlığının incelenmesinde kullanılan metodlardan birisidir (Hallam 1992; Sanjuan ve Gil, 1996).

İkili ilişki durumunda ko-entegrasyon regresyon denklemleri aşağıdaki gibi verilebilir.

$$P_{it} = \alpha + \beta P_{jt} + u_t$$

burada:

α : sabit

β : eğim parametresi

P_{it} : i ülkesi ihraç fiyatı

P_{jt} : j ülkesi ihraç fiyatı

Ko-entegrasyonun varlığı fiyatların uzun dönemde birbiriyle sıkı bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, uzun dönem fiyat ilişkisi ortaya çıkmakta ve fiyatların entegrasyonu söz konusu olmaktadır. Entegrasyon derecesi β katsayısının büyüklüğüne bağlıdır. β 1'e yaklaştıkça, entegrasyon derecesi büyümektedir. $\beta=1$ iken pazarlar arasında tam bir entegrasyon söz konusudur. Yani, fiyat farklılıkları uzun dönemde bir pazardan diğerine tam olarak yansımaktadır. Her iki fiyat da aynı oranda değişmekte ve tek veya temsil edici bir fiyat oluşmaktadır (Sanjuan ve Gil, 1996).

Ko-entegrasyon için en çok kullanılan testler Sargan ve Bhargava (1983) tarafından geliştirilen Koentegrasyon Regresyon Durbin Watson (CRDW) testi ve Dickey-Fuller (DF) ve Augmented Dickey-Fuller (ADF) testleridir (Dickey and Fuller, 1979 ve 1981). Ko-entegrasyon testleri aynı zamanda değişkenlerin lineer kombinasyonlarının da birbirleri ile entegre olup olmadıklarını kontrol etmektedirler.

Ko-entegrasyon hipotezinin reddedilmesi ilişkilendirilen değişkenlerin arasında uzun dönem bir ilişkinin olmaması anlamına gelmez. Bu durum sözkonusu ilişkide ikiden fazla değişkenin birbirleri ile entegre olabileceğini gösterir (Hallam et al. 1992). Bu çalışmada sadece iki değişken arasındaki ilişki incelenmiştir.

Entegrasyon dereceleri testleri Türkiye ve dünya nohut ve mercimek ihracat fiyatları ve miktarları için yapılmıştır. Analizlerde kullanılan veriler Akdeniz İhracatçı Birlikleri raporlarından alınmıştır ve 1982-1995 yıllarını kapsayan yıllık verilerdir. Test istatistikleri burada verilmemiştir. Test sonuçları, analizde kullanılan bütün serilerin birinci derecede birbirleri ile entegre olduklarını göstermiştir. Sonuçlar mercimek ve nohut için Tablo 1 ve 2'de verilmiştir.

Tablo 1. Ko-entegrasyon Regresyonu ve Testler (Mercimek)

$$WLP_t = 9.66 - 0.691 TLP_t$$

$$(14.28) \quad (-6.21)$$

$$R^2 = 0.82 \quad DW = 1.04 \quad DF = -2.57(-4.11) \quad ADF = -1.92(-4.22)$$

$$TLP_t = 12.63 - 1.198 WLP_t$$

$$(11.96) \quad (-6.21)$$

$$R^2 = 0.82 \quad DW = 1.06 \quad DF = -2.03(-4.11) \quad ADF = -1.72(-4.22)$$

$$TLQ_t = 20.09 - 1.285 TLP_t$$

$$(11.37) \quad (-4.29)$$

$$R^2 = 0.60 \quad DW = 2.04 \quad DF = -3.84(-3.849) \quad ADF = -1.60(-3.897)$$

Tahmin parametreleri istatistiksel olarak 0.01 seviyesinde önemlidir. Parantez içindeki rakamlar Standart Hatalardır.

Değişkenlerin logaritması alınmıştır.

WLP = Dünya mercimek ihrac fiyatı (\$/ton),

TLP = Türkiye mercimek ihrac fiyatı (\$/ton),

TLQ = Türkiye mercimek ihracatı (\$/ton),

Tablo 2. Ko-entegrasyon Regresyonu ve Testler (Nohut)

$$WCP_t = 10.21 - 0.786 TCP_t$$

$$(20.62) \quad (-9.61)$$

$$R^2 = 0.92 \quad DW = 1.67 \quad DF = -3.17(-4.11) \quad ADF = -2.30(-4.22)$$

$$TCP_t = 12.44 - 1.171 WCP_t$$

$$(18.67) \quad (-9.61)$$

$$R^2 = 0.92 \quad DW = 1.39 \quad DF = -2.75(-4.11) \quad ADF = -1.88(-4.22)$$

$$TCQ_t = 18.546 - 1.067 TCP_t$$

$$(8.55) \quad (2.94)$$

$$R^2 = 0.42 \quad DW = 1.304 \quad DF = -2.57(-3.85) \quad ADF = -1.94(-3.89)$$

Tahmin parametreleri istatistiksel olarak 0.05 seviyesinde önemlidir. Parantez içindeki rakamlar Standart Hatalardır.

Değişkenlerin logaritması alınmıştır.

WCP = Dünya nohut ihrac fiyatı (\$/ton),

TCP = Türkiye nohut ihrac fiyatı (\$/ton),

TCQ = Türkiye nohut ihracatı (\$/ton).

DF ve ADF testleri “değişkenler arasında bir ko-entegrasyon yoktur” hipotezini reddedememektedir. Bu hipotez sadece CRDW testi tarafından reddedilmektedir. Hipotezin reddedilememesi analizde bazı önemli olan değişkenlerin yer almamış olmasından kaynaklanabilmektedir (Hendry, 1986).

Yapılan analiz sonuçlarına göre Tek Fiyat Kanunu (Law of One Price) geçerli olmamaktadır (Sanjuan ve Gil, 1996). Yani uluslararası baklagil pazarlarında tek bir fiyatın oluşumu çok kuvvetli bir ihtimal değildir. Ancak, ko-entegrasyon analiz sonuçları modeli fazla desteklemese de, Türkiye baklagil pazarı ile dünya baklagil pazarı arasında çok kuvvetli bir entegrasyonun varlığı ortadadır. Dünya ve Türkiye baklagil fiyatlarını etkileyen diğer faktörlerin de analizde yer alması sonuçların daha doğru olması bakımından önemlidir. Ulusal ve uluslararası politikaları da içeren daha detaylı bir model aranan ilişkiyi daha açık ortaya koyabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de üreticiler, beklenenin aksine fiyatlardan çok hükümetlerin sözlerine göre hareket etmektedirler (Bayaner, 1996). 1990’lı yıllarda hükümetlerin baklagillere olan desteği azalmış ve hatta tamamen kesilmiştir. İşçi ücretleri yükselmiş ve kente göçün etkisiyle de işçi bulunamaz olmuştur. Bütün bunlar baklagil üretimini önemli ölçülerde düşürmüştür. TMO alımı yapılan ürünlerde önemli bir düzenleyici rol oynamaktadır. TMO’nun alım yapmadığı yıllarda ise aracılar ve tüccarlar güçlerini ortaya koymaktadırlar. Baklagillerin tahıllara fiyat oranları son bir kaç yılda 2.7’lerden 2’ye kadar düşmüştür. Reel fiyatlar da yine aynı düşüş trendine sahiptir. Kanada’da bu fiyat oranları 2 (iki) seviyesinde iken üretici baklagil üretimine devam etmesine rağmen, Türkiye’de bu oranda üreticiyi baklagil üretiminden vazgeçmektedir. Üretimdeki istikrarsızlık Türkiye’nin uluslararası baklagil pazarında yerini Kanada, ABD, Çin ve Avustralya gibi ülkelere karşı kaybetmesine sebep olacaktır. Bu ülkeler dünya baklagil ticaretinde lider pozisyonunu yakalamış durumdadırlar.

Uluslararası pazarlardaki yerini muhafaza edebilmesi için Türkiye’nin bazı önlemler alması kaçınılmazdır. Baklagilden sağlanan ihracat gelirinin artırılabilmesi veya en azından korunabilmesi için standart ve yüksek kaliteli üretimi özendirici tedbirler alınmalıdır. Aktif bir üretici birliği hem üreticinin korunmasını hem de uluslararası pazardan daha fazla pay alınmasını sağlayabilir. Aynı zamanda, diğer ülkelerde olduğu gibi baklagil araştırmalarını da destekleyerek daha kaliteli üretim yapılmasında önemli bir rol oynayabilir. Mevcut sistemde var olmayan konu ile ilgili sektörlerin arasındaki bağı da sağlamış olur.

İşlenmiş ve katma değeri yüksek ürünler daha yüksek pazar marjına sahiptir. Uluslararası pazarda, Hindistan gibi ülkelerin gelir seviyelerindeki artışa paralel olarak artık dökme üründen ziyade işlenmiş, temizlenmiş ve paketlenmiş ürünler talep edilmektedir. İşleme sanayinin geliştirilmesi ve pazar ülkelerin istek ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek ürün arzı kaçınılmaz olmaktadır. Dolayısıyla, pazar ülkelerdeki tüketici tercihlerini ortaya koyacak araştırmalara kaynak ayrılması baklagil ihracat gelirini olumlu yönde etkileyecektir.

Baklagiller tahıllar gibi diğer bazı ürünlere oranla fiyat değişikliklerinden daha fazla etkilenen ürünlerdir. Dolayısıyla baklagil arzının fiyat ayarlamalarıyla etkilenmesi mümkündür. Baklagiller destek kapsamından çıkarılmıştır. Aynı zamanda Türkiye uluslararası anlaşmalara uymak durumundadır. Türkiye baklagil dış ticareti bunlardan etkilenecektir ve ihracat gelirinde bir azalma da söz konusu olabilecektir. Bu durumda Türkiye bakagillerin tekrar destek kapsamına alınıp alınmaması konusunda karar vermek zorundadır. Destekleme kapsamına alınmaması durumunda alternatif teşvikler geliştirilmelidir.

Analiz sonuçları Türkiye baklagil pazarının dünya pazarı ile entegre olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye hala önemli bir baklagil üreticisi ve ihracatçısı ülkedir ve hükümet politikaları dünya pazarlarını etkileyebilmektedir. Baklagil politikalarındaki son gelişmeler ve değişiklikler üretimde bir düşüş ortaya koymuştur. Ancak Türkiye baklagil üretimini yine artırabilecek ve eski pozisyonunu yakalayabilecek durumdadır.

KAYNAKLAR

- Anonymous, 1997. Akdeniz İhracatçı Birlikleri Raporları. Mersin, Turkey.
- Bayaner, A., Uzunlu, V., Keatinge, J.D.H., and Tutwiler, R. 1993. *Agricultural Structure and Constraints to Increased Production in the Eastern Margin of Central Anatolia*. Highland Regional Program. A Collaborative Research Project between TARM and ICARDA. Central Research Institute for Field Crops. Ankara.
- Bayaner, A. 1996. *Supply Response for Major Crops in Turkey*. Post Doctorate Study Report. Department of Agricultural Economics and Management. Reading University.
- Blain, H.L. 1988. *Future Trends in Supply and Demand of Pea and Lentil in World Crops*. In R.J. Summerfield, Ed. *World Crops: Cool Season Food Legumes*. Pp. 501-511. Kluwer Academic, Dordrecht, Netherlands.
- Dickey, D.A. and Fuller, W.A. 1979. Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series with a Unit Root. *Journal of American Statistical Association*, 74(366): 427-431.
- Dickey, D.A. and Fuller, W.A. 1981. Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root. *Econometrica*, 49(4):1057-1072.
- DİE, 1992. Dış Ticaret İstatistikleri, No: 1615. Ankara.
- DİE, 1994. Tarımsal Yapı (Üretim, Fiyat, Değer) No: 1873 Ankara.
- DİE, 1995. İstatistik Göstergeler, 1923-1995. No: 1883. Ankara.
- DPT, 1994. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara.
- Hallam, D., Machado, F. and Rapsomanikis, G. 1991. Co-integration Analysis and the Determination of Land Prices. *Journal of Agricultural Economics*, 43(1): 29-37.
- Keatinge, J.D.H. 1994. Agricultural Change in Turkey. An Example for the Mediterranean Region. *Journal of Economics, Agriculture and Environment (MEDIT)* 5, 19-23.
- Küsmenoğlu, İ. and Bayaner, A. 1995. *The Current Status of Chickpea and Lentil in Turkey*. In AEP. Ed. Improving Production and Utilization of Grain Legumes. Proceedings of Second European Conference on Grain Legumes. 9-13 July, Copenhagen-Denmark.
- Oram, P.A. and Agcaoili, M. 1992. *Current Status and Trends in Supply and Demand of Cool Season Food Legumes*, in F.J. Muehlbauer and W.J. Kaiser, Eds. Expanding the Production and Use of Cool Season Food Legumes. Proceedings of the Second International Food Legume Research Conference on Pea, Lentil, Faba bean, Chickpea, and Grasspea. Cairo, Egypt, 12-16 September.
- Sargan, J.D. and Bhargava, A. 1983. Testing Residuals from least Squares Regression for Being Generated by the Gaussian Random Walk. *Econometrica*, 51(1): 153-174.
- Sanjuan, A.I. and Gil, J.M. 1996. *Spatial Integration in the European Union Hog Sector: A Cointegration Approach*. Presented at the EAAE Conference. 3-7 September 1996. Edinburgh.
- Tekinel, O., Dinç, E., Erkan, O., Çevik, B., Tuzcu, O., and Sağlamtimur, T. 1990. GAP Tarımsal Araştırma ve Geliştirme Projesi Sonuç Raporu. GAP Yayınları, No: 33. Adana.

TEAE Yayın Listesi**Kitaplar**

- T. Dölekoğlu, **Türkiye I. Yağlı Tohumlar, Bitkisel Yağlar ve Teknolojileri Sempozyumu Bildirileri**, Yayın No: 107, Ağustos, 2003
- T. Özüdoğru, Y.E. Ertürk, 2003, **Türkiye VI. Pamuk ve Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu Bildirileri**, Yayın No: 106, Ağustos. 2003, Ankara
- T.Özüdoğru, E. Ertürk, 2002, **Türkiye V. Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu Bildiriler**, Yayın No: 87, Ekim, Ankara
- N.Akyıl, T.Özüdoğru, 2001, **Yeni Gelişmeler Işığında Pamuk Sektörü, IV. Türkiye Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu Bildirileri**, Yayın No: 77, Aralık, Ankara.
- N.Akyıl, 2000, **Pamuk Endüstrisinde Pazar Merkezli Bilgi Akışı, Türkiye III. Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu Bildiriler Tartışmalar**, Yayın No: 47, Ekim, Ankara.
- S. Tan, Y. E. Ertürk, 2000, **Türkiye'de Hayvancılık Sektörü: Üretici, Sanayici ve Politika Yapıcılar Açısından Sektörün Değerlendirilmesi, Türkiye I. Besi ve Süt Hayvancılığı Sempozyumu Bildirileri**, Yayın No: 46, Temmuz, Ankara.
- A. Bayaner, H. Bozkurt, 1999, **Türk Tarımında Bilim ve Araştırma Politikaları** (İngilizce), Yayın No: 30, Ekim, Ankara.
- N. Akyıl, A. Bayaner, 1999, **Pamukta Tarım ve Sanayi Entegrasyonu, Türkiye II. Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu Bildirileri**, Yayın No: 27, Ağustos, Ankara.
- A. Bayaner, G. Nevruz, N. Akyıl, 1998, **I. Türkiye Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu: Bildiriler, Tartışmalar**, Yayın No: 12, Ekim, Ankara.
- O. Aydoğuş, G. Nevruz, 1998, **I. Türkiye Buğday Sempozyumu: Bildiriler, Tartışmalar**, Yayın No: 11, Temmuz, Ankara.
- T. Yıldırım, A. Schmitz, W.H. Furtan, 1998, **Dünya Tarım Ticareti** (İngilizce), Westview Press, USA.

Çalışma Raporları

- C. (Özççek) Dölekoğlu, 2003, **Tüketicilerin İşlenmiş Gıda Ürünlerinde Kalite tercihleri, Sağlık Riskine Karşı Tutumları ve Besin Bileşimi Konusunda Bilgi Düzeyleri (Adana Örneği)**, Yayın No: 105, Temmuz, Ankara
- S. Tan, İ. Dellal, 2003, **Avrupa Birliği'nde Ortak Tarım Politikasının İşleyişi ve Türk Tarımının Uyum Süreci**, Yayın No: 100, Mayıs Ankara.
- R.Yeni, C.Ö. Dölekoğlu, 2003, **Tarımsal Destekleme Politikasında Süreçler ve Üretici Transferleri**, Yayın No: 98, Nisan, Ankara.
- T. Binici, A. Koç, A. Bayaner, 2001, **Üretici Risk Davranışları ve Etkileyen Sosyo-ekonomik Faktörler: Adana Aşağı Seyhan Ovası Örneği** (İngilizce), Çalışma Raporu 2001-1, Yayın No:61, Nisan, Ankara.
- F. Fuller, A. Koç, H. Şengül and A. Bayaner, 2000, **Türkiye'de Çiftlik Düzeyinde Yem Talebi** (İngilizce), Çalışma Raporu 99WP226, CARD, Ekim, Iowa.
- S. Tan, B. Şener, S. Aytüre, 1999, **Feoga ve Türkiye'de Uygulanabilirliği**, Çalışma Raporu 1999-3, Yayın No: 38, Aralık, Ankara.
- A. Şener, A. Koç, 1999, **Türkiye'de Kimyasal Gübre Talebi**, Çalışma Raporu 1999-2, Yayın No: 25, Ağustos, Ankara.
- A. Bayaner, V. Uzunlu, 1999, **Türk Baklagil Pazarlama Politikalarının Dünya Ticaretine Etkileri**, Çalışma Raporu 1999-1, Yayın No: 20, Nisan, Ankara.
- T. Yıldırım, W. H. Furtan, A. Güzel, 1998, **Türkiye Buğday Politikasının Teorik ve Uygulamalı**

Analizi, Çalışma Raporu 1998-4, Mayıs, Ankara.

- E. H. Çakmak, H. Kasnakoğlu, T. Yıldırım, 1998, **Fark Ödeme Sisteminin Ekonomik Analizi**, Çalışma Raporu 1998-3, Nisan, Ankara.
- A. Bayaner, 1998, **Türkiye Makarnalık Buğday Sektörü ve Uluslararası Pazardaki Rekabet Gücü**, Çalışma Raporu 1998-2, Yayın No: 8, Nisan, Ankara.
- M. Fisunoğlu, M. Pınar ve O. Aydoğuş, 1998, **Türkiye'nin Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ve Rusya Federasyonu ile Tarımsal Ticaret Olanakları**, Çalışma Raporu 1998-1, Mart, Ankara.

Monograf

- H. Tanrıvermiş, 2000, **Orta Sakarya Havzası'nda Domates Üretiminde Tarımsal İlaç Kullanımının Ekonomik Analizi**, Yayın No: 42, Mayıs, Ankara.

Proje Raporları

- C. (Özçiçek) Dölekoğlu, 2003, **Tüketicilerin İşlenmiş Gıda Ürünlerinde Kalite tercihleri, Sağlık Riskine Karşı Tutumları ve Besin Bileşimi Konusunda Bilgi Düzeyleri (Adana Örneği)**, Yayın No: 105, Temmuz, Ankara
- Aysel (Özdeş) Akbay, 2003, **Türkiye'de Şeker Üretiminin Ekonomik ve sosyal Karlılığının Değerlendirilmesi**, Yayın No: 104, Temmuz, Ankara
- U. Özkan a. Erkuş, 2003, **Bayburt İlinde Sığır Yetiştiriciliğine Yer Veren tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi**, Yayın No: 103, Temmuz, Ankara
- S. Demirci, **Şeker Kanunundaki Değişiklikle Olası Etkilerin Ekonomik Analizi**, Yayın No: 102, Haziran, Ankara.
- T. Dizdaroğlu, B. Aksu, S. Dönmez. 2003, **Ege ve Güney Marmara Bölgelerinde Yağlık ve Sofralık Zeytin Yetiştiriciliğinin Ekonomik Analizi**, Yayın No: 101, Haziran, Ankara
- Karlı, B. 2003, **Gap Alanındaki Tarım Kooperatifleri ve Diğer Çiftçi Örgütlerinin Bölge Kalkınmasındaki Etkinliği**, Yayın No: 97, Mart, Ankara.
- A. Gül, A. Özdeş Akbay, C. Özçiçek Dölekoğlu, R. Özel, C. Akbay, **Adana İli Kentsel Alanda Ailelerin Ev Dışı Gıda Tüketimlerinin Belirlenmesi**, Yayın No: 95, Ocak, Ankara.
- R. Tunahöğlü, O. Gökçe, 2002, **Ege Bölgesinde Optimal Zeytin Yayılış Alanlarının Tespitine Yönelik Bir Araştırma**, Yayın No: 90, Aralık, Ankara.
- Karlı, B. 2002, **GAP Alanındaki Tarıma Dayalı Sanayi İşletmelerinin Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Yolları**, Yayın No: 88, Eylül, Ankara.
- S. Tan, Y.E. Ertürk, **Türkiye'de Süt Tozu Üretimi ve Dünyadaki Rekabet Şansı**, Yayın No: 86, Ekim, Ankara.
- S. Tan, İ. Dellal. 2002, **Kırmızı Et Üretim ve Tüketim Açığını Kapatmak İçin Alternatif Bir Yaklaşım: Hindi Üretimi ve Sözleşmeli Yetiştiricilik Modeli**, Proje Raporu 2002-3. Yayın No: 85, Temmuz, Ankara.
- İ. Dellal, G. Keskin, G. Dellal. 2002, **GAP Bölgesinde Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinin Ekonomik Analizi ve Hayvansal Ürünlerin Pazara Arzı**, Proje Raporu 2002-2. Yayın No: 83, Temmuz, Ankara.
- G. Dellal, A. Eliçin, N. Tekel, İ. Dellal, 2002, **GAP Bölgesinde Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinin Yapısal Özellikleri**, Proje Raporu 2002-1. Yayın No: 82, Temmuz, Ankara.
- T. Özudoğru, H. Tatlıdil, 2001, **"Bu Toprağın Sesi" Televizyon Programının Polatlı İlçesinde Çiftçi Davranışlarına Etkileri Üzerine Bir Araştırma**, Proje Raporu. Yayın No: 78, Aralık, Ankara.
- P. Karahocagil, 2001, **Yeter Gelirli İşletme Büyüklüğü: Literatür İncelemesi**, Proje Raporu 2001-24, Yayın No: 76, Ekim, Ankara.
- G. Malorgio, A. Koç, A. Bayaner, M.U. Kandemir, 2001, **Türkiye'de Gıda Sektörünün Yapısı ve Performansı (İngilizce)**, Proje Raporu 2001-23, Yayın No: 75, Ekim, Ankara.
- S. Tan, 2001, **Türkiye'de Sütçülük Sektöründe Bölgeler Arası Yapısal Değişimin Spatial Denge**

Modeli İle Analizi, Proje Raporu 2001-22, Yayın No: 72, Ağustos, Ankara.

- C. Abay, S. Sayan, B. Miran, A. Bayaner, 2001, **Türkiye’de Tarıma Yapılan Transferlerin Enflasyon Üzerine Etkileri: Bir Nedensellik Araştırması**, Proje Raporu 2001-21, Yayın No:71, Haziran, Ankara.
- M. Sarımeşeli, F. Tatlıdil, 2001, **Doğrudan Gelir Desteği ve Kayıt Sistemi Pilot Uygulaması ve Orman İçi Köyler Açısından Değerlendirilmesi**, Proje Raporu 2001-20, Yayın No:70, Nisan, Ankara
- B. Saraçoğlu, O. Aydoğuş, N. Köse, D. İşgören, 2001, **Türkiye’de Su Ürünleri Sektörü: Üretim, Talep ve Pazarlama**, Proje Raporu 2001- 19, Yayın No:69, Nisan, Ankara.
- E. Çakmak, H. Kasnakoğlu, 2001, **Tarım Sektöründe Türkiye ve Avrupa Birliği Etkileşimi**, Proje Raporu 2001-18 , Yayın No:68, Nisan, Ankara.
- S. Demirci, 2001, **Şeker Fabrikalarının Performans Analizi ve Toplam Faktör Verimliliklerinin Ölçümü: Dea ve Malmquist İndeks Yaklaşımı**, Proje Raporu 2001-17, Yayın No:67, Nisan, Ankara.
- O. Zaim, A. Bayaner, M.U. Kandemir, 2001, **Tarımda İller ve Bölgeler Düzeyinde Üretkenlik ve Etkinlik: Farklar ve Nedenler**, Proje Raporu 2001-16, Yayın No:66, Nisan, Ankara.
- A.Koç, A.Bayaner, M.U. Kandemir, 2001, **Gümrük Birliği ve DTÖ’nün Tarımsal Ticaret Üzerine Etkisi**, Proje Raporu 2001-15, Yayın No:65, Nisan, Ankara.
- TEAE personeli **Türkiye’de Bazı Bölgeler için Önemli Ürünlerde Girdi Kullanımı ve Üretim Maliyetleri**, 2001, Proje Raporu 2001-14, Yayın No:64, Nisan, Ankara.
- A. Koç, H. Tanrıvermiş, F. Budak, E. Gündoğmuş, H. İnan, A. Kubaş, B. Özkan, 2001, **Türkiye Tarımında Kimyasal İlaç Kullanımı: Etkinsizlik, Sorunlar ve Alternatif Düzenlemelerin Etkileri**, Proje Raporu 2001-13, Yayın No:63, Nisan, Ankara.
- E.İşikli, A. Koç, B.Miran, N.Akyıl, C.Abay, S.Güler, C.Günden, 2001, **Türkiye’de Tütünde Arz Kontrolü ve Ekonomik Etkileri**, Proje Raporu 2001-12, Yayın No:62, Nisan, Ankara.
- Ş. Akdemir, T. Binici, H. Şengül, vd. 2001, **Bölge Bazlı Tarım Sigortasının Türkiye’de Seçilmiş Bölgeler İçin Potansiyel Sigorta Talebinin ve Talebinin Karşılabilirliğinin Belirlenmesi**, Proje Raporu 2001-11, Yayın No:60, Nisan, Ankara.
- S. Alpay, İ. Yalçın, T. Dölekoğlu, 2001, **Avrupa Birliği Kalite ve Sağlık Standartlarının Türk Gıda Sanayi Sektörü Rekabet Gücü Üzerine Etkisi**, Proje Raporu 2001-10, Yayın No:59, Nisan, Ankara
- A.Bayaner, A. Koç, H. Tanrıvermiş, E.Gündoğmuş, N. Ören, B.Özkan, 2001, **Doğrudan Gelir Desteği Pilot Uygulamasının İzleme ve Değerlendirilmesi**, Proje Raporu 2001-9, Yayın No:57, Mart, Ankara
- D. Ediz, A. Ş. İntişah, R. Özlü, 2001, **Doğrudan Gelir Desteği Pilot Uygulaması** (Türkçe ve İngilizce), Proje Raporu 2001-8, Yayın No:56, Mart, Ankara.
- F. Yavuz, Ş.Aksoy, S. Tan, V. Dağdemir, A. Keskin, 2001, **Türkiye’de Süt Pazarlama Sisteminin İyileştirilmesi İçin Kurumsal Yapılanma İhtiyacı Üzerine Bir Araştırma**, Proje Raporu 2001-7, Yayın No:55, Mart, Ankara.
- A. Koç, V. Uzunlu A. Bayaner, 2001, **Türkiye Tarımsal Ürün Projeksiyonları 2000-2009**, Proje Raporu 2001-6, Yayın No:54, Şubat, Ankara.
- A.Koç, A. Bayaner, S. Tan, Y.E. Ertürk, F. Fuller, 2001, **Türkiye’de Destekleme Politikaları ve Programlarının Hayvancılık Sektörünün Gelişmesi Üzerine Etkisi** (İngilizce), Proje Raporu 2001-5, Yayın No:53, Ocak, Ankara.
- Y.E. Ertürk, 2001, **Ankara İli Kızılcahamam İlçesinde Köy-Tür’e Bağlı Olarak Faaliyet Gösteren Broiler İşletmelerinin Ekonomik Analizi**, Proje Raporu 2001-4, Yayın No:52, Ocak, Ankara.
- S. Akgüngör, F. Barbaros, N. Kumral, 2001, **Türkiye’de Meyve ve Sebze İşleme Sanayinin Avrupa Birliği Piyasasında Sürdürülebilir Rekabet Gücü Açısından Değerlendirilmesi**, Proje Raporu 2001-3, Yayın No: 51, Ocak, Ankara.
- Y. Z. Özcan, 2001, **Türkiye’de Fındık, Çay, Şeker Pancarı ve Tütün Tarımında Hızlı Kırsal Değerlendirme** (ingilizce), Proje Raporu 2001-2, Yayın No: 50, Ocak, Ankara.
- H. Şengül, A. Koç, N. Akyıl, A. Bayaner, F. Fuller, 2001, **Türkiye’de Pamuk Pazarı: Gelecekteki Talebi Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi**, Proje Raporu 2001-1, Yayın No: 49, Ocak, Ankara.

- M. Sarımeşeli, O. Aydoğuş, 2000, **Dünya Fındık Piyasasının Ekonomik Analizi ve Türkiye için Optimum Politikaların Saptanması**, Proje Raporu 2000-6, Yayın No: 45, Temmuz, Ankara.
- I. Dellal, 2000, **Antalya İlinde Kıl Keçisi Yetiştiriciliğine Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Planlanması**, Proje Raporu 2000-5, Yayın No: 43, Haziran, Ankara.
- H. Tanrıvermiş, E. Gündoğmuş, V. Ceyhan, H. Fidan, H. Özüdoğru, 2000, **Türkiye'de Özelleştirme Uygulamalarının Tarım Kesimine Etkilerinin Değerlendirilmesi**, Proje Raporu 2000-3, Yayın No:41, Mayıs, Ankara.
- S. Demirci, 2000, **Doğrudan Gelir Sistemi ve Uygulamalar: Literatür İncelemesi**, Proje Raporu 2000-1, Yayın No: 40, Mayıs, Ankara.
- B. Saraçoğlu, N. Köse, 2000, **Bazı Gıda Sanayilerinin Uluslararası Rekabet Gücü: Makarna, Bisküvi ve Un Sanayi**, Proje Raporu 2000-2, Yayın No: 39, Mayıs, Ankara.
- T. Kıral, H. Kasnakoğlu, 1999, **Tarımsal Ürünler İçin Maliyet Hesaplama Metodolojisi ve Veri Tabanı Rehberi**, Proje Raporu 1999-13, Yayın No: 37, Aralık, Ankara.
- S. Demirci, 1999, **Destekleme Alımı ve Fark Ödeme Sisteminin Refah ve Dağılım Etkilerinin İncelenmesi**, Proje Raporu 1999-12, Yayın No: 36, Aralık, Ankara.
- J. Brooks, A. Tanyeri, 1999, **Tarımsal Politika Reformu: Sosyal Hesap Matriksi Yaklaşımı (İngilizce)**, Proje Raporu 1999-11, Yayın No: 35, Aralık, Ankara.
- E. H. Çakmak, H. Akder, 1999, **Dünya Ticaret Örgütü-Tarım Anlaşması'nın Yeni Görüşme Dönemi ve Türkiye: Olanaklar, Kısıtlar ve Stratejiler**, Proje Raporu 1999-10, Yayın No:34, Aralık, Ankara.
- A. Özçelik, H. Tanrıvermiş, E. Gündoğmuş, A. Turan, 1999, **Türkiye'de Sulama İşletmeciliğinin Geliştirilmesi Yönünden Şebekelerin Birlik ve Kooperatiflere Devri ile Su Fiyatlandırma Yöntemlerinin İyileştirilmesi Olanakları**, Proje Raporu 1999-9, Yayın No: 32, Kasım, Ankara.
- A. Koç, J. Beghin, F. Fuller, Ş. Aksoy, T. Dölekoğlu, A. Şener, 1999, **Türkiye'de Yağlı Tohumlar Pazarı: Uluslararası Fiyatlar ve Alternatif Politikaların Arz, Talep ve İkame Ürünler Üzerine Etkileri (Türkçe ve İngilizce)**, Proje Raporu 1999-8, Yayın No: 31, Eylül, Ankara.
- A. Bayaner, 1999, **Çorum İlinde Yumurta Tavukçuluğunun Ekonomik Analizi**, Proje Raporu 1999-7 Yayın No: 23, Haziran, Ankara.
- E. Çakmak, H. Kasnakoğlu, H. Akder, 1999, **Türk Tarımında Destekleme Alımları ve Pazar Girişi Etkileri: Tarımsal Sektör Modeli Analizi, (İngilizce)**, Proje Reporu 1999-6 Yayın No: 22, Mayıs, Ankara.
- W. H. Furtan, A. Güzel, G. Karagiannis, A. Bayaner, 1999, **Türkiye'de Tarımsal Araştırmaların Getirisi ve Tarımsal Verimlilik (İngilizce)**, Proje Raporu 1999-5, Yayın No: 21, Mayıs, Ankara.
- O. Yurdakul, v.d., 1999, **Türkiye'de Hayvansal Ürünler Arzı ve Yem Talebi: Mevcut Durumun Değerlendirilmesi ve Alternatif Politika Senaryoları (Türkçe ve İngilizce)**, Proje Raporu 1999-4, Yayın No: 17, Mart, Ankara.
- S. Akgüngör, B. Miran, C. F. Abay, E. Olhan, N.K. Nergis, 1999, **İstanbul, Ankara, ve İzmir İllerinde Tüketicilerin Çevre Dostu Ürünler Yönelik Potansiyel Talebinin Tahminlenmesi**, Proje Raporu 1999-3, Yayın No: 15, Şubat, Ankara.
- A. Özçelik, A.Turan, H. Tanrıvermiş, 1999, **Türkiye'de Tarımın Pazara Entegrasyonunda Sözleşmeli Tarım ve Bu Modelin Sürdürülebilir Kaynak Kullanımı ile Üretici Geliri Üzerine Etkileri**, Proje Raporu 1999-2, Yayın No: 14, Şubat, Ankara.
- A. Schmitz, E. Çakmak, T. Schmitz and R. Gray, 1999, **Türk Tarımında Devlet Eliyle Ticaret (Türkçe ve İngilizce)**, Proje Raporu 1999-1, Yayın No: 13 Şubat, Ankara.

Durum ve Tahmin Raporları

- T. Dölekoğlu, **Yağlı Tohumlar ve Bitkisel Yağlar Durum ve Tahmin 2003-2004**, Yayın No: 110, Ağustos 2003, Ankara
- C. (Özçiçek) Dölekoğlu, F. Uysal, **Yemeklik Kuru Baklagil Durum ve Tahmin 2003-2004**, Ağustos,

2003 Ankara

- G. Keskin, F. Pezikoğlu, U. Gül, **Sebze Durum Raporu 2002-Domates**, Yayın No: 108, Temmuz, 2003, Ankara
- İ. Dellal, U.Gül, H. Anaç. 2003. **Buğday Durum ve Tahmin: 2003/2004**, Durum ve Tahmin 2003-2, Yayın No: 99, Ankara.
- R. Tunahöğlü, P. Karahocagil ve M. Tan, **Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Durum ve Tahmin:2003**, Durum ve Tahmin:2003-1, Yayın No:96, Mart, Ankara.
- Y. E. Ertürk, S. Tan, **Et ve Et Mamülleri Durum ve Tahmin: 2003**, Durum ve Tahmin 2003-5, Yayın No: 94, Aralık, Ankara.
- S. Tan, Y. E. Ertürk, **Süt ve Süt Mamülleri Durum ve Tahmin: 2003**, Durum ve Tahmin 2003-4, Yayın No: 93, Aralık, Ankara.
- Y. E. Ertürk, S. Tan, **Kümes Hayvanları ve Yumurta Durum ve Tahmin: 2003**, Durum ve Tahmin 2003-1, Yayın No: 92, Aralık, Ankara.
- H. Ege, P. Karahocagil 2002, **Yemlik Tahıllar Durum ve Tahmin: 2002/2003**, Durum ve tahmin 2002-2, Yayın No: 91, Aralık, Ankara
- T. Özudoğru, 2002, **Pamuk Durum ve Tahmin: 2002/2003**, Durum ve Tahmin 2002-1, Yayın No:89, Ekim, Ankara.
- İ. Dellal, R. Tunahöğlü 2002, **Buğday Durum ve Tahmin: 2002/2003**, Durum ve Tahmin 2002-1, Yayın No: 84, Ankara.
- H.Ege, P.Karahocagil 2001, **Yemlik Tahıllar Durum ve Tahmin: 2001/2002**, Durum ve Tahmin 2001-7, Yayın No: 82, Aralık, Ankara.
- Y.E. Ertürk, S.Tan, **Kümes Hayvanları ve Yumurta Durum ve Tahmin: 2002**, Durum ve Tahmin 2001-6, Yayın No: 81, Kasım, Ankara.
- Y.E. Ertürk, S.Tan, **Et ve Et Mamülleri Durum ve Tahmin: 2002**, Durum ve Tahmin 2001-5, Yayın No: 80, Kasım, Ankara.
- Y.E. Ertürk, S.Tan, **Süt ve Süt Mamülleri Durum ve Tahmin: 2002**, Durum ve Tahmin 2001-4, Yayın No: 79, Kasım, Ankara.
- İ. Dellal, 2001, **Buğday Durum ve Tahmin: 2001/2002**, Durum ve Tahmin 2001-3, Yayın No: 74, Eylül, Ankara.
- T. Dölekoğlu, 2001, **Yağlı Tohumlar ve Bitkisel Yağlar Durum ve Tahmin: 2001/2002**, Durum ve Tahmin 2001-2, Yayın No:73, Ağustos, Ankara.
- T. Özudoğru, N. Akyıl, 2001, **Pamuk Durum ve Tahmin: 2001/2002**, Durum ve Tahmin 2001-1, Yayın No:58, Eylül, Ankara.
- İ. Dellal, H. Ege, 2000, **Yemlik Tahıllar Durum ve Tahmin: 2000/2001**, Durum ve Tahmin 2000-2, Yayın No: 48, Aralık, Ankara.
- H. Ege, İ. Dellal, 2000, **Buğday Durum ve Tahmin: 2000/2001**, Durum ve Tahmin 2000-1, Yayın No: 44, Temmuz, Ankara.
- N. Akyıl, 1999, **Pamuk Durum ve Tahmin: 1999/2000**, Durum ve Tahmin 1999-8, Yayın No: 33, Aralık, Ankara.
- H. Ege, 1999, **Yemlik Tahıllar Durum ve Tahmin: 1999/2000**, Durum ve Tahmin 1999-7, Yayın No: 29, Eylül, Ankara.
- Y.E. Ertürk, S. Tan, 1999, **Et ve Et Mamülleri Durum ve Tahmin: 1999**, Durum ve Tahmin 1999-6, Yayın No: 28, Ağustos, Ankara.
- S. Tan, Y.E. Ertürk, 1999, **Süt ve Süt Mamülleri Durum ve Tahmin: 1999**, Durum ve Tahmin 1999-5, Yayın No: 26, Ağustos, Ankara.

- O. Aydoğuş, H. Ege, N. Köse, 1999, **Buğday Durum ve Tahmin: 1999/2000**, Durum ve Tahmin 1999-4, Yayın No: 24, Haziran, Ankara.
- H. Ege, Y.E. Ertürk, 1999, **Yemlik Tahıllar Tahmin: 1998/99**, Tahmin 1999-3, Yayın No: 19, Mart, Ankara.
- Ş. Aksoy, A. Şener, 1999, **Yağlı Tohumlar ve Bitkisel Yağlar Durum ve Tahmin: 1997/98**, Durum ve Tahmin 1999-2, Yayın No: 18, Mart, Ankara.
- N. Akyıl, 1999, **Pamuk Tahmin: 1998/99**, Tahmin 1999-1, Yayın No: 16, Mart, Ankara.
- O. Aydoğuş, H. Ege, Y. E. Ertürk, 1998, **Buğday Tahmin: 1998/99**, Tahmin 1998-5, Aralık, Ankara.
- N. Akyıl, Y.E. Ertürk, 1998, **Pamuk Durum ve Tahmin: 1998/99**, Durum ve Tahmin 1998-4, Eylül, Ankara.
- H. Ege, Y.E. Ertürk, 1998, **Yemlik Tahıllar Durum ve Tahmin: 1998/99**, Durum ve Tahmin 1998-3, Temmuz, Ankara.
- O. Aydoğuş, H. Ege, Y. E. Ertürk, 1998, **Buğday Tahmin: 1998/99**, Tahmin 1998-2, Temmuz, Ankara.
- M. Pınar, N. Akyıl, S. Er ve Y. E. Ertürk, 1998, **Pamuk Durum ve Tahmin: 1997/98**, Durum ve Tahmin 1998-1, Ocak, Ankara.
- O. Aydoğuş, H. Ege, Y. E. Ertürk ve N. P. Zög, 1997, **Buğday Durum ve Tahmin: 1997/98**, Durum ve Tahmin 1997-1, Aralık, Ankara.